

LUNDS UNIVERSITET

Centrum för teologi och religionsvetenskap

Gudomlig lek

Synen på barn i Godly Play-metoden

Karin Rubenson 890404-1624

Höstterminen 2012

Teologi: Examensarbete för kandidatexamen

TEOK51, 15 hp

Handledare: Stephan Borgehammar

Examinator: Tobias Hägerland

Abstract

Godly Play is a method for Christian Education inspired by Maria Montessori's work. It aims to give children a language for their religious experiences. In the same way as Montessori used children's play and eagerness to learn as means to an end – education, Godly Play uses play to explain the relationship with God. However, Godly Play stresses the importance of playing for the sake of playing, not in order to reach a goal.

This work concentrates on the view of children and children's abilities shown in the Godly Play method, with a special focus on ideologies and norms about childhood and adulthood and the ways our understanding of childhood may influence how children are treated in local congregations today. Godly Play is connected to issues about children's spirituality as well as the Convention of the Rights of the Child and common conceptions of childhood.

Godly Play as a method has a very high view of children. Godly Play corresponds with both the Convention of the Rights of the Child and theories about how age is related to power. However, there is also a dualism towards them, in the same way as there is in, for example, the Convention of the Rights of the Child.

Key words: Play, Age, Montessori, Spirituality, Godly Play

Nyckelord: Lek, Ålder, Montessori, Andlighet, Godly Play

Innehållsförteckning

Abstract	2
1 Inledning	4
1.1 <i>Bakgrund</i>	4
1.2 <i>Syfte och frågeställning</i>	5
1.3 <i>Metod och teori</i>	5
1.4 <i>Material</i>	7
1.5 <i>Avgränsningar och definitioner</i>	8
1.6 <i>Forskningsöversikt</i>	10
2 Teologi möter pedagogik: Berryman och hans föregångare	13
2.1 <i>Maria Montessori</i>	13
2.2 <i>Edwin Mortimer Standing</i>	14
2.3 <i>Sofia Cavalletti</i>	14
2.4 <i>Jerome W. Berryman och A Theology of Childhood</i>	15
3 Godly Play – en introduktion till metoden	16
3.1 <i>Bakgrund</i>	16
3.2 <i>En Godly Play-session</i>	18
3.3 <i>Berättelser, verklighet och fantasi</i>	20
4 ”To become fluent in religious language”	21
4.1 <i>Godly Play och bibeln</i>	22
4.1.1 <i>Barn och bibeltexter</i>	22
4.1.2 <i>Bibeltexter om barn</i>	23
4.2 <i>Godly Play och kyrkan</i>	25
5 Analys av Godly Play	27
5.1 <i>Godly Play och barnkonventionen</i>	27
5.2 <i>Godly Play och barns andlighet</i>	29
5.3 <i>Godly Play, åldersmaktsordning och vuxennormativitet</i>	32
5.3.1 <i>Barnens position i samhället</i>	33
5.4 <i>Godly Play, Child Theology och den omvända vuxennormativiteten</i>	35
5.5 <i>Sammanfattande diskussion</i>	37
6 Källförteckning	39

1 Inledning

1.1 Bakgrund

FN:s generalförsamling antog 1989 konventionen om barnets rättigheter. Det som var en utopi för barnrättsivrarna i början av nittonhundratalet är idag allmänt vedertaget – barnkonventionen är ratificerad av 193 stater.¹ Även om barnkonventionen i sig är ett bevis på att frågor om barn har uppvärderats under de senaste decennierna visar också barnkonventionens utformning på en spänning i synen på barn. Samtidigt som barn lyfts fram som självständiga aktörer med egna rättigheter understryks också barns sårbarhet och behov av beskydd.² Det innebär inte med nödvändighet någon motsättning, utan synliggör istället att barn kan vara både kompetenta att själva påverka sin tillvaro och beroende av andra.

Godly Play är ett söndagsskolematerial, baserat på Maria Montessoris pedagogik och syn på barn, skapat av Jerome W. Berryman. Godly Play har används sedan 1972.³ Det har vuxit och används idag i flera olika samfund, främst i USA, men också i Europa. Berryman ger uttryck för en väldigt positiv syn på barn och barndom. Idag är hans tankar inte så främmande som de skulle ha varit i början av nittonhundratalet, trots att de på många sätt är tydligt inspirerade av den tidens barnrättsföreträdare, exempelvis Maria Montessori och Ellen Key. I och med antagandet av FN:s barnkonvention har mycket av det som tidigare sågs som radikala idéer blivit självklart.

Spänningen mellan att se barn som kompetenta individer med ett tydligt egenvärde och som i behov av skydd från vuxenvärlden aktualiseras om barns situation tolkas på samma sätt som andra minoritetsgruppers, med hjälp av termer som maktordning och norm. Den moderna historien om synen på barn, som började med personer som Maria Montessori och Ellen Key i början av nittonhundratalet, fortsätter idag med teorier om strukturer som begränsar barn från att nå sin fulla potential.⁴

---

¹ <http://unicef.se/barnkonventionen/fragor-och-svar>

² Borgehammar (red.) (2010), s. 13

³ <http://www.childtheology.org/new/organizations.php> (2012-10-13)

⁴ Jfr. Nodelman & Reimers (2003) & Jonstoj (2011)

Min ambition med denna uppsats är att visa på hur en förändring i synen på barn under 1900-talet speglas också i Berrymans material och hur spänningen i synen på barn är återkommande, bland annat i Godly Play.

1.2 Syfte och frågeställning

De strukturer som begränsar barn och unga, och som beskrivs bland annat i rapporten *Barn och ungas politiska villkor* (2011) bidrar till en negativ syn på barns kompetens. I kyrkliga sammanhang inkluderar det också synen på barns förmåga till gudsrelation, gudstjänstfirande och andlighet. En av dem som har ifrågasatt denna negativa syn på barns kompetens och förmåga till gudsrelation är just Berryman. Berryman har, förutom själva materialet Godly Play, också utvecklat en omfattande teori bakom metoden, hans *Theology of Childhood*. Det gör Berrymans utgångspunkter extra intressanta för synen på barn. Influenserna från Maria Montessori i hans arbete breddar förståelsen av barns kompetens, samtidigt som Montessoris kunskapsfokus utmanar Berrymans betoning av att det inte handlar om intellektuell kunskap och prestation.

Just Godly Play-materialet fungerar som ett konkret exempel på barnsyn inom teologin. Eftersom Godly Play är relativt väletablerat i flera olika samfund och omnämnt även av andra än Berryman som arbetar med barn och teologi lämpar det sig väl som utgångspunkt för min analys.⁵ Syftet med uppsatsen är alltså att relatera strukturer om barn och unga till Godly Play-materialet.

Syftet leder fram till min övergripande frågeställning:

- **Vilken syn på barn kommer fram i Godly Play-materialet?**

1.3 Metod och teori

Jag vill besvara frågan om barnsyn i Godly Play genom att analysera Berrymans tankar om Godly Play-metodiken och sätta in dem i ett teoretiskt sammanhang. Detta gör jag genom att i fyra steg redogöra för:

1. Den tradition som Berryman själv placerar sig i.

---

⁵ Exempelvis Rebecca Nye, David Hay, Joyce Ann Mercer

2. Child Theology som teoretisk kontrast och komplement till Berrymans *Theology of Childhood*.
3. Det konkreta utförandet av en Godly Play-session och exempel på hur Berryman bygger upp sin *Theology of Childhood*
4. Andra relevanta teorier om barn som ger en ytterligare dimension till förståelsen av Berrymans syn på barn.

Jag fokuserar inte på det praktiska utförandet, varken av Godly Play eller Montessorimetodik, även om en redogörelse för Godly Play med nödvändighet föregår analysen.

Jag har valt att fokusera på flera olika teorier som jag relaterar Godly Play till för att på det sättet skapa en tydligare bild av vilken barnsyn som Berryman ger uttryck för:

- Åldersmaktsordningen och barns förmåga till andlighet.
- Vuxenskap som norm och hur vuxna reglerar barns religionsutövning och därmed deras identitetsskapande.
- Childhood Theology och Montessoripedagogik som komplement till varandra.

Med hjälp av dessa tre punkter vill jag tydliggöra dels vilken tradition Berryman själv ställer sig i, dels vilken barnsyn han positionerar sig emot. Att barn har en förmåga till och ett behov av andlighet är en grundförutsättning för Berrymans material. Jag kopplar ihop det med åldersmaktsordningen eftersom teorin om åldersmaktsordning sätter ord på hur barns kapacitet kan förbises även i kyrkliga sammanhang. Vuxenhet som norm hänger tätt ihop med hur vuxna har en maktposition gentemot barn och i och med det också kan reglera barns religionsutövning. Att se religionsutövning som identitetsskapande gör att frågan blir intressant även ur ett samhällsligt perspektiv, särskilt i diskussionen kring de artiklar i FN:s barnkonvention som behandlar religion.

Jag strävar efter att relatera pedagogiska metoder, i första hand Montessoripedagogiken, till teologi för att därigenom se hur den barnsyn som uttrycks dels inom teologin, dels inom pedagogiken kan dra nytta av varandra, alternativt kontrastera varandra. För att göra detta sätter jag litteratur om *Childhood Theology* och Godly Play i relation dels till annat material

om barn och teologi, dels till rapporten *Barn och ungas politiska villkor* (2011) och FN:s barnkonvention.

Min förförståelse av ämnet och min läsning av litteraturen jag använder mig av leder fram till en tes som jag driver i uppsatsen. Jag utgår ifrån att:

- Barn har ett underläge i förhållande till vuxna enbart på grund av sin ålder.
- Det finns en bild av vad barndom är, skapad av vuxna, som riskerar att begränsa barn.

Dessa två punkter är inte särskilt kontroversiella. Berryman, tillsammans med andra forskare inom *Child Theology* och *Childhood Theology*, menar dessutom att dessa två punkter inte är förenliga med den bild av barn som framkommer i evangelierna, även om det inte existerar någon enhetligt barnsyn i Bibeln, utan inställningen till barndom varierar mellan olika bibliska texter.

1.4 Material

Förutom litteratur om Godly Play och *Childhood Theologies*, samt Rebecca Nyes och David Hays arbete om barns spiritualitet har jag utgått mycket ifrån litteratur om Montessoripedagogiken, främst Maria Montessoris egna böcker, för att kunna jämföra Godly Play med mer ”klassisk” montessoripedagogik. För icke-teologiska infallsvinklar om barndomsbegreppet har jag använt mig av barnlitteraturforskning, Janusz Korczaks böcker, en rapport om barn och ungas politiska villkor, utgiven 2011 av det arvsfondsfinansierade projektet Ung&Dum, samt FN:s barnkonvention.

Litteratur om Godly Play och Berrymans egna teorier om *Childhood Theology* var självklart att använda, eftersom det till stor del är dessa jag utgår ifrån. Rebecca Nye och David Hay står för ett mer teoretiskt perspektiv på barns andlighet, som inte är så verksamhetsinriktat som just Godly Play, något som också gäller exempelvis Marcia Bunges översikter *The Child in Christian Thought* (2001) och *The Child in the Bible* (2008).

Den barnlitteraturforskare jag främst hänvisar till, Perry Nodelman, utgår ifrån att det finns en begränsande barndomsbild och att barns tillvaro därför är styrd av vuxna värderingar också på ett omedvetet plan. Att hänvisa till honom blir intressant för min analys just för att Godly Play-materialet, liksom barnlitteratur, är utformat av vuxna, för barn.

Rapporten om barns och ungas politiska villkor tar tydligt ställning och driver en tes om att barn och unga inte tas på allvar i samhället, vilket sägs bero på en begränsande norm. Antagandet ligger nära både Perry Nodelman, och mina egna antaganden. Jag förstår Godly Play som att Berryman strävar efter att omsätta liknande tankar i praktiken. Mycket av det som skrivs om syn på barn och unga, inte minst från politiskt håll och från olika ungdomsorganisationer intar en defensiv attityd mot ett outtalat yttre hot. En nedvärderande syn på barn och unga är något man tar ställning emot, men några konkreta motståndare är svåra att hitta. Det behöver inte innebära att en nedvärderande syn på barn och unga inte är ett reellt problem, utan kanske snarare att det handlar om strukturer som är svåra att komma åt. Detta får konsekvenser för allt arbete med synen på barn och unga, något som också har märkts i arbetet med min uppsats. Exempelvis kan det handla om terminologi som blir mångtydig och måste förklaras och abstrakta diskussioner som behöver konkretiseras.

1.5 Avgränsningar och definitioner

Eftersom Godly Play-materialet är relativt nytt i Sverige, och det inte finns någon officiell översättning av litteraturen kommer jag i stor utsträckning att använda mig av de engelska termer som Berryman har använt i originalet. Detta för att undvika att mitt ordval ska ha fel konnotationer och för att jag inte vill använda svenska begrepp som sedan inte stämmer med en eventuell framtida översättning av materialet.

Jag kommer parallellt att använda mig av det engelska begreppet *Godly Play* och min svenska översättning *den gudomliga leken*. Jag använder *Godly Play* när jag skriver om undervisningsmaterialet av Jerome W. Berryman och metodiken bakom det och *den gudomliga leken* när jag syftar på en viss typ av lekande på ett mer allmänt plan, jämförbart med att tala om konstnärlig lek eller målinriktad lek.

Användningen av orden *åldersmaktsordning* och *normkritik* baserar jag på material utgivet av projektet Ung&Dum, som driver frågor om barn och ungas kompetens. Utgångspunkten är att det i samhället idag sker en systematisk diskriminering av barn och unga, vilket går att föra tillbaka till *åldersmaktsordningen*, som innebär att vuxna per definition ses som mer kompetenta, ansvarstagande och erfarna än barn.⁶ Normkritik är ett förhållningssätt som syftar till att visa hur normer hänger ihop med diskriminering. I och med normkritiken ifrågasätts ett

---

⁶ Jonstoj (2011), s. 14-19

tillvägagångssätt där diskriminering motarbetas genom tolerans och ”tycka-synd-om”-mentalitet. Man strävar efter att visa på grunden till diskrimineringen och visa hur det hänger ihop med övergripande strukturer och makt. Istället för att berätta om människor som bryter mot normer, för att på det sättet förändra attityder, ifrågasätts hur normerna påverkar vardagen. Rent praktiskt kan det innebära att inte utgå från normbrytaren, utan från normpersonen.⁷

Norm och *normativitet* är två begrepp som återkommer i min uppsats. De kan tolkas på flera olika sätt. I Nationalencyklopedin finns två artiklar med rubriken ”norm”, något som i sig visar på begreppets mångtydlighet. En norm är ”det ”normala” eller godtagna beteendet i t.ex. en social grupp”. Nationalencyklopedin skriver också: ”Enligt en vanlig uppfattning kan normer inte logiskt härledas från beskrivningar av fakta. Många anser dessutom att normer varken är sanna eller falska.”⁸ Den förståelse av normer som jag utgår ifrån, baserat på Nationalencyklopedins definition, är att normer dels är uttalade lagar och regler, och därmed en del av ett samhälles normsystem, dels outtalade förväntningar, som är en följd av praxis. Begreppen är vanliga i diskussioner om diskriminering av olika minoritetsgrupper. I min uppsats förutsätter jag att barn är en sådan minoritetsgrupp i relation till vuxna.

Jag har mött två uttryck som båda på svenska omväxlande kan översättas med ”barnteologi”, ”barnets teologi” och ”barndomsteologi”. Innebörderna liknar varandra, men är inte identiska. Här gör jag ett försök att utreda skillnaden mellan *Theologies of Childhood* och *Child Theology*.

Berryman skriver ofta om *A Theology of Childhood*, och syftar då på sin egen *Childhood Theology*, som är en av flera. Den direkta översättningen till svenska blir barndomsteologi. Det ger associationer till en teologi speciellt anpassad för barndomen, till skillnad från ”vanlig” teologi för vuxna. På sätt och vis stämmer det med vad Berryman förmedlar. Han inleder sitt kapitel om sin *Theology of Childhood* med en berättelse från sin egen barndom, som exempel på att barn också är medvetna om existentiella frågor.⁹ Den tolkningen av vad *A Theology of Childhood* innebär stämmer också väl överens med Sofia Cavallettis teorier som

---

⁷ Åkerlund (red.) (2011)

⁸ Norm. <http://www.ne.se.ludwig.lub.lu.se/lang/norm/271419>, Nationalencyklopedin, hämtad 2012-10-10

⁹ Berryman (1991), s. 136

ligger bakom *The Catechesis of the Good Shephard*, ett material som på många sätt är en förebild för Godly Play.¹⁰

När Berryman sedan utvecklar sitt resonemang kring sin *Theology of Childhood* gör han det på ett sätt som har många likheter med diskussionerna om *Child Theology* som förs i andra sammanhang. Berryman fokuserar på vilken syn på barn kyrkan har haft genom historien och hur det arvet påverkar oss idag, samt utlägger ett par bibeltexter som enligt honom är extra viktiga för utvecklingen av *A Theology of Childhood*. Jag återkommer till det under rubriken ”To become fluent in religious language.”

Child Theology å andra sidan har närmast utvecklats till en rörelse med bland andra Marcia Bunge och John Collier som frontfigurer. Medan Godly Play och Jerome W. Berryman förknippas med just hans *Theology of Childhood* är *Child Theology* ett bredare begrepp som samlar forskare och andra intresserade av *Child Theology* i The Child Theology Movement.¹¹

Även om *Child Theology* och olika personers *Theologies of Childhood* har många likheter skiljer sig deras mål något åt. Medan *Theologies of Childhood* är mer praktiskt inriktade behandlar *Child Theology* kyrkans lärosatser utifrån ett barnperspektiv och arbetar med huruvida kyrkans lärosatser skulle förändras i och med en förändrad syn på barn.¹² Begreppen överlappar varandra och personer intresserade av Godly Play och *Theologies of Childhood* är också relaterade till The Child Theology Movement och tvärtom. Generellt kan man säga att *Child Theology* är bredare och handlar mer om akademisk forskning medan Berrymans *Theology of Childhood* är teorin bakom det specifika materialet Godly Play.

Jag har valt att inte fokusera på materialets praktiska för- och nackdelar i en verksamhet, eller hur det skulle kunna överföras till Sverige. Istället har jag, för att uppnå mitt syfte med uppsatsen, fokuserat på Godly Plays teoretiska grund, den barnsyn Jerome W. Berryman utgår ifrån och hur Godly Play kan vara ett verktyg för att bejaka barns andlighet.

1.6 Forskningsöversikt

Jag har i mötet med litteratur om *Child Theology* och *Childhood Theologies* saknat ett tydligare fokus på synen på barns förmåga till, och behov av andlighet, då större delen av det

---

¹⁰ Cavalletti (1994) s. 36

¹¹ För mer information om The Child Theology Movement, se: <http://www.childtheology.org/new/>

¹² Collier (red.) (2009) s. 33

material jag läst antingen har varit tydligt verksamhetsinriktat och saknat det normkritiska barnperspektivet eller väldigt teoretiskt utan att vara relaterat till verkliga barn i kyrkans vardag. En vanlig fråga är på vilket sätt barn behandlas som subjekt respektive objekt i teologin, vilket riskerar att medföra en avpersonifiering av barn som individer till förmån för generaliseringar om barnskap som identitet. Det saknas i många fall en problematisering av termerna ”barn” och ”barndom” i förhållande till social och kulturell kontext.¹³ I min uppsats relaterar jag teorier om barndom och den teoretiskt inriktade teologiska forskningen om barn till hur synen på barn praktiskt kan spela roll i hur kyrkan bemöter barn med Godly Play-materialet som exempel.

I litteratur om barn och teologi är alltid författarna snabba med att påpeka hur förbisett forskningsfältet länge har varit, hur lite det finns skrivet och hur nytt det är.¹⁴ Barn har överhuvudtaget varit bortglömda inom de flesta discipliner genom historien, men sedan början av nittonhundratalet har intresset ökat. Teologin har dock inte förrän de senaste åren börjat komplettera och ge nya infallsvinklar till ett område som har dominerats av ämnen som sociologi och juridik. Det material som finns lättillgängligt är företrädesvis amerikanskt och brittiskt, och det blir snabbt uppenbart att det är en relativt liten grupp av forskare som arbetar med frågor om barnsyn och teologi som utgår ifrån barn och det är ständigt ett fåtal böcker som återkommer i referenslistorna.¹⁵

Godly Play är ett välkänt och populärt koncept i forskning om barn och teologi, och det refereras frekvent till Godly Play i litteratur om relaterade ämnen. Dock är Berrymans egna böcker de enda lättillgängliga översikterna, och det är ovanligt med någon som förhåller sig kritisk till metoden. Ett undantag är Joyce Ann Mercers *Welcoming Children* (2005). Hon kritiserar generellt ett tillvägagångssätt där barn och vuxna hålls isär. Även om hon inte specifikt kritiserar Godly Play tas materialet upp som exempel på populära söndagsskolemetoder. Godly Play ingår alltså i ett större system av segregering av barn och vuxna som Mercer ifrågasätter. Genom detta blir hon en av mycket få som inte höjer Godly Play till skyarna, utan problematiserar en av metodens grundförutsättningar – åtskillnaden av barn och vuxna.¹⁶

---

¹³ Mercer (2005) s. 18

¹⁴ Ett exempel är förordet till Marcia Bunge (2001), *The Child in Christian Thought*, s. xi

¹⁵ Detta är framförallt Marica Bunges översikter *The Child in Christian Thought* och *The Child in the Bible*, Hays och Nyes böcker om barns andlighet och Berrymans litteratur om Godly Play.

¹⁶ Mercer (2005), kap. 5

Jag relaterar Godly Play till teorier om barn och barndom, och utgår främst ifrån Montessoripedagogiken. Eftersom det saknas en centralorganisation för Montessoriverksamhet är det svårt att hitta tydliga sammanfattningar om vad Montessorimetoden går ut på. Berryman refererar själv till Maria Montessori och hennes efterföljare, främst Sofia Cavalletti.

Åldersmaktsordningen är ett begrepp som har börjat användas av bland annat barn och ungdomsorganisationer i Sverige de senaste åren. Teorier om åldersmaktsordning finns, förutom i rapporten *Barn och ungas politiska villkor* (2011), bland annat belagda i litteratur av den kanadensiske barnlitteraturforskaren Perry Nodelman.

2 Teologi möter pedagogik: Berryman och hans föregångare

Jerome W. Berryman (1937-) definierar sig själv som representant för ”fjärde generationen” religionspedagoger influerade av Maria Montessori. Före honom fanns, förutom Montessori själv, E. M. Standing (1887-1967) och Sofia Cavalletti (1917-2011). Av föregångarna har Sofia Cavalletti haft mest direkt inflytande på Berryman, i rollen som hans lärare vid The Center for Advanced Montessori Studies i Bergamo, Italien.¹⁷ Berryman inleder *Godly Play, An Imaginative Approach to Religious Education* (1991) med att själv närmast sätta likhetstecken mellan Cavallettis material *The Catechesis of the Good Shepherd* och *Godly Play*. Han ser *Godly Play* som en utveckling av vad Cavalletti redan har åstadkommit.¹⁸

2.1 Maria Montessori

Maria Montessori skapade en teori om barn och inlärning som sedan början av nittonhundratalet har påverkat synen på pedagogik, inte minst i västvärlden. Det som började som ett arbete för barn med olika typer av funktionsnedsättningar i Rom blev så lyckat att Maria Montessori utvecklade metoden för att kunna omfatta alla barn och 1913 utformades den första internationella Montessoriutbildningen.¹⁹

Maria Montessori utgick från att barn vill lära sig och att de lär sig automatiskt, bara genom att leva och utvecklas naturligt. För att stimulera den utvecklingen behöver vuxna i barnens omgivning förse dem med miljöer som inbjuder till inlärning. Vuxna behöver alltså inte lära barn att de ska lära sig saker, liksom vuxna inte behöver lära barn andlighet, eftersom andlighet handlar om ”Guds sätt att vara med barn och barns sätt att vara med Gud.”²⁰

Montessoris, än idag, ovanligt positiva syn på barns potential korresponderade med hennes kristna tro. Hon ville inte upphöja barnet till någonting utöver den vuxne eller romantisera och idealisera barndomen. Vad Montessori strävade efter var att barn skulle bli sedda som fullvärdiga människor, med samma möjlighet att utveckla sin fulla potential.

På samma sätt som Montessori uppvärderade leken och ”utnyttjade” den i sina vanliga skolor ville hon använda sig av den i religiös undervisning. Hon utgick från att religion är något som finns naturligt i människan och därmed också hos barn. Hon kritiserade att barns lek så ofta

---

¹⁷ Berryman (1991), s. 26

¹⁸ Ibid. s. vii

¹⁹ Maria Montessori, <http://www.ne.se/maria-montessori/>, Nationalencyklopedin, hämtad 2012-10-10.

²⁰ Nye (2011), s. 5

genom historien har dömts ut som meningslös istället för som ett bevis för barns längtan efter kunskap.²¹ Maria Montessori menade att barn i förskoleåldern främst lär sig omedvetet genom att leka och att de med fantasins hjälp kan förstå saker, som de inte klarar att koppla ihop med hjälp av intelligensen.²²

2.2 Edwin Mortimer Standing

E. M. Standing (1887-1961) är den av Berrymans föregångare som behandlas mest översiktligt av Berryman själv. Standing verkar, trots sin stora betydelse för Montessorirörelsen och spridningen av Maria Montessoris idéer, för Berryman mest vara ett led mellan Montessori själv och Sofia Cavalletti, som han därför finner det nödvändigt att nämna.

Standing var en av Maria Montessoris första anhängare. Han översatte flera av hennes böcker och föreläsningar, och han är också författare till vad som fortfarande är den mest omfattande biografen om Montessori, *Maria Montessori, Her life and work* (1957).²³ Dessutom skrev han under de sista åren av sitt liv *The Montessori Method: A Revolution in Education* (1962).²⁴

Det är i sammanhanget relevant att lyfta fram den betydelse Standing har haft för just religiös undervisning, framförallt genom boken *The Child in the Church*, som färdigställdes 1965. Boken är inte helt igenom skriven av Standing, utan innehåller kapitel av flera personer som varit viktiga i Montessoripedagogikens historia, bland annat Sofia Cavalletti.²⁵

2.3 Sofia Cavalletti

Sofia Cavalletti utarbetade en metod för kristendomsundervisning baserad på Maria Montessoris tankar. Ett av Sofia Cavallettis främsta bidrag till den montessoriiinspirerade religionspedagogiken var att hon gjorde den mer ekumenisk och aktivt arbetade för att den inte enbart skulle användas i den katolska kyrkan. Detta står i skarp kontrast till Standings arbete, som alltid var helt och hållet inom den romersk-katolska traditionen, medan Montessori själv visserligen utgick från den katolska kyrkan, men när metoden spred sig minskade samfundskopplingens betydelse.²⁶

---

²¹ Montessori (1964), s. 371

²² Berryman (2007), s. 95

²³ The E.M. Standing Center for Montessori Studies School of Education Seattle University, <http://facstaff.seattleu.edu/JCM/web/standing.html> (2012-10-04)

²⁴ Berryman (2007), s. 102

²⁵ Ibid. (2007), s. 97-98

²⁶ Ibid. (2007), s. 105

Det var också Cavalletti som utvecklade teologin runt Montessoripedagogiken, påverkad av den österrikiske jesuiten Josef Andreas Jungmann, som arbetade för att förflytta kristendomsundervisningens fokus från utantillinläring av dogmer till frälsningshistoriens betydelse och liturgin. Cavalletti satte in Jungmanns tankar i Montessoripedagogikens sammanhang och betonade på vilket sätt metoden är nära relaterad till liturgi.²⁷

Jungmann lade stovid mässfirandet i undervisningen. Inom protestantismen har fokus alltid legat på bibelberättelserna och katekesen, vilket också påverkar undervisningen för barn. Även om Godly Play idag innefattar *The Feast*, som har en tydlig motsvarighet i nattvarden, handlar huvuddelen av varje sektion just om bibelberättelser, trots att berättelser om exempelvis kyrkoåret är inkluderade. Tack vare Sofia Cavellettis arbete för ekumenik och för att sprida Maria Montessoris tankar om religionspedagogik över samfundsgränserna är Berryman, som fjärde generationen, den förste som står i en annan kristen tradition än den katolska, men som därifrån har utvecklat ett material som används i flera olika kristna kyrkor.

2.4 Jerome W. Berryman och A Theology of Childhood

Berryman själv sätter in sig i en tradition som inkluderar Maria Montessori, E. M. Standing och Sofia Cavalletti. Han menar att Godly Play bygger på vad dessa personer tidigare har arbetat fram, men ändå att det är en så pass nyskapande metod att han ser sig själv som en ”ny generation” i Montessori-traditionen.

Det är dock väldigt tydligt hur Berryman anknyter till Montessori i utformningen av Godly Play. Han är också utbildad Montessorilärare, vilket självklart påverkar hans arbetssätt. Godly Play är en metod som är anpassad för kyrkor i västvärlden idag, framförallt i en amerikansk kontext, men idéerna är desamma som ges uttryck för i *The Child in the Church* (1965) eller *Das religiöse Potential des Kindes* (1994), Cavallettis egen bok om religionspedagogik utifrån Montessori.

Godly Play baseras på Berrymans *Theology of Childhood*, som han redogör kortfattat för i *The complete guide to Godly Play, Vol 1* (2007), och utvecklar i *Children and the Theologians, Clearing the Way for Grace* (2009). Berryman driver uppvärderingen av barn i teologin långt, jag skulle vilja säga längre än någon av sina föregångare. På samma sätt som

---

²⁷ Ibid. s. 106

Maria Montessoris pedagogik var radikal i början av nittonhundratalet är Berrymans teologi radikal idag.

Berryman skiljer på en positiv och en negativ syn på barn, vilket i sig inte är särskilt kontroversiellt, och använder sedan denna åtskillnad för att kategorisera dels teologer, dels bibeltexter. Slutsatsen blir att det finns en ambivalens i förhållandet till barn. Berryman talar om "A doctrine of childhood", både som något nu existerande och som något han strävar efter att skapa. Han blandar flera olika utgångspunkter, något som är kännetecknande i all typ av barndomsforskning, som är tvärvetenskaplig, vilket bidrar till att det resonemang där han försöker reda ut tidigare förvirring kring barn i historien tenderar att bli svårt att följa. Godly Play är ett material som är till för att användas praktiskt i verkliga situationer. Det innebär också att metoden är grundad i en teori som bygger på mer än enbart en teologisk disciplin. Godly Play är inte enbart ett material för bibelstudier, men exegetiken måste vara med. Det är inte enbart ett material om vilken syn på barn som speglas i kristna dogmer, men tangerar ändå systematiken på flera punkter. Det handlar om liturgi, om gudstjänster, om det rent praktiska utförandet. Blandningen skapar ett material med flera dimensioner, men gör också att flera av slutsatserna blir grundare än de skulle behöva vara.

Även om Berryman placerar sig i samma tradition som Montessori, Standing och Cavalletti, och även om alla dessa till viss del var inriktade på religiös undervisning, skiljer sig Berryman från sina föregångare genom att utveckla en *Theology of Childhood*, som han baserar sitt material på. Montessori och Standing fokuserade i högre utsträckning på det praktiska, vilket bland annat har gett upphov till det vi idag kallar lekkyrkor, och Cavalletti använder Montessoripedagogiken dels för sitt material *The Catechesis of the Good Shepherd*, men också för att skapa en teori om barns allmänna förmåga till religionsutövning.

3 Godly Play – en introduktion till metoden

3.1 Bakgrund

Det finns många olika definitioner av vad det är att leka. Berryman tar fasta på att all lek handlar om återskapande – re-creation - och att kraften i skapandet ofta är förbisedd. Att återskapa är att ge liv.²⁸

---

²⁸ Berryman (1991), s. 1

Berrymans definition av lek som en återskapande kraft och ett sätt att närma sig Gud är utmärkande för Godly Play, men uppvärderingen av leken är inte ny. Janusz Korczak, den polske barnläkare som förekom FN:s barnkonvention med över femtio år, talar om lek som en rättighet för barn (idag är barns rätt till lek reglerad i barnkonventionen.²⁹) I *Hur man älskar ett barn* (1996) skriver Korczak om hur leken är det enda sammanhang där barn tillåts ta egna initiativ och kan känna i sig oberoende av den vuxenvärld som annars tycks sträva efter att begränsa barnets möjligheter.³⁰

Det finns olika kategorier av lekar, både sådana som handlar om att uppnå ett i förväg uppsatt mål och sådana som helt saknar syfte. Dessutom finns *metagames*, lekar som leks för själva upplevelsens skull, och dit hör den gudomliga leken, *the Godly Game*. Berryman skriver dock inte bara om den gudomliga leken, som han framhäver som den främsta bland lekar, utan också om religionsleken, *the Religion Game*. För att förklara skillnaden mellan dessa två tar Berryman Martin Luther och reformationen som exempel. Han menar att det Luther råkade ut för i allt för hög utsträckning, och ville göra upp med, var just religionsleken. Religionsleken är inte en metalek, utan har ett tydligt syfte, nämligen frälsning på den yttersta dagen. Medan den gudomliga leken leks enbart för lekandes egen skull, leks religionsleken för att uppnå någonting utanför själva lekandet. Berryman menar att Luther upptäckte den gudomliga leken genom insikten att tron var en gåva som vi inte kunde göra oss förtjänta av.

Den gudomliga leken handlar om själva gudsrelationen, vare sig leken leks i en kyrka eller någon annanstans. Det handlar om de lekande människornas självbild som skapade till Guds avbild. Leken handlar om att lära känna Gud, men när den leks med det syftet hellre än för lekandets egen skull, kan de lekande inte längre upptäcka att Gud är med i leken.³¹ Den här definitionen på gudomlig lek är Berrymans tolkning av den lutherska grundtanken om nåden allena och bakgrunden till det som kom att bli Godly Play.

---

²⁹ BK § 31 1. Konventionsstaterna erkänner barnets rätt till vila och fritid, till lek och rekreation anpassad till barnets ålder samt rätt att fritt delta i det kulturella och konstnärliga livet. 2. Konventionsstaterna skall respektera och främja barnets rätt att till fullo delta i det kulturella och konstnärliga livet och skall uppmuntra tillhandahållandet av lämpliga och lika möjligheter för kulturell och konstnärlig verksamhet samt för rekreations- och fritidsverksamhet.

³⁰ Korczak (1996) s. 74

³¹ Berryman (1991), s. 7-8

Berryman skiljer också på ”as if-play” och ”what if-play”, och värderar ”what if-play” högre. Medan ”as if-play” går ut på att härma en redan känd situation och ofta utformas så att barn imiterar vuxna handlar ”what if-play” i högre utsträckning om fri kreativitet och skapande av en tillvaro som inte existerar utanför leken.³²

3.2 En Godly Play-session

Godly Play-sessioner är då Berrymans teorier omsätts i praktik. För att kunna relatera mina analyser till en verklig situation beskriver jag en Godly Play-session, baserat på hur Berryman själv gör det i sitt ledarhandledningsmaterial.

En Godly Play-session ska helst ske i ett särskilt rum som är specialanpassat för Godly Play, där allt material finns på hyllor längs väggarna. När barnen som ska delta kommer till dörren möts de av en *Doorkeeper* som tar emot dem en och en och ser till att de är lugna och ”redo” att komma in. Barnen måste ha en chans att kunna fokusera för att kunna delta i Godly Play. Det kan till exempel handla om att ett barn av olika anledningar har tvingats skynda sig väldigt mycket för att komma i tid och därför är uppe i varv. Personen som är *Doorkeeper* har då uppgiften att lugna och få barnen att komma i rätt stämning innan de släpps in i rummet. Väl inne i rummet finns det ett särskilt sätt att vara redo, och det handlar om att använda kroppen, liksom människor som firar gudstjänst använder kroppen i liturgi. Under lektionen sitter barnen på golvet i skraddarställning med händerna på vristerna.³³

Inne i rummet sitter redan *The Storyteller* på sin plats i ringen, och hälsar på barnen som kommer in och placerar dem på lämpliga platser för att det ska vara så harmoniskt som möjligt. När alla barn har kommit in och satt sig får de återigen frågan om de är redo. Sedan börjar berättelsen. Berättelserna är hämtade ut bibeln eller handlar om liturgi, men är återberättade. Till varje berättelse finns också material som plockas fram på ett visst sätt. Här går *The Storyteller* tydligt in i sin roll som berättare. Varje berättelse lärs in utantill av *The Storyteller* och berättas på ett ganska opersonligt sätt, för att varje Godly Play-session ska vara sig lik, oavsett vem som leder den. Medan *The Storyteller* berättar lägger han eller hon ut materialet framför sig som en illustration till berättelsen.

---

³² Berryman (2007), s. 123

³³ Berryman (1995), s. 9

När *The Storyteller* har avslutat sin berättelse är det dags för momentet som kallas *wondering*. Berättaren ställer inte frågor, utan undrar saker, som barnen får ge respons på. Det kan vara alltifrån vad det förlorade fåret hette till liknelsens betydelse, och alla barnen får svara. Svaren är aldrig fel, utan barnens tolkningar av bibeltexterna är lika rätt som någon annans. Just momentet av *wondering* är det som framförallt lyfts fram som positivt av Rebecca Nye i *Children's Spirituality* (2009). Genom ett upplägg där den vuxne inte ställer några direkta frågor, och inte heller förväntar sig några rätta svar, utan istället undrar olika saker om texten öppnas för fler tolkningar och blir en praktisk övning i att göra det religiösa språket till sitt eget.³⁴

Den del av en Godly Play-session som är mest lik vad vi kanske ofta förknippar med barnverksamhet i kyrkan är det som kallas *work*. Det är först nu *The Doorkeeper* tar en aktiv roll och hjälper barnen att plocka fram material och ser till att allt flyter på med saker, färger, lera och papper. Ibland är hela passet vikt för *work*, för att barnen ska ha en chans att göra klart vad de har påbörjat. Efter *work*-passet, när alla har plockat undan sina saker är det dags för *The Feast*.

The Feast förbereder barnen för att fira nattvard och fungerar samtidigt ihopsamlade efter att det individuella arbetspasset är avslutat. Några av barnen är ansvariga för att förbereda och servera resten av gruppen som sitter i ringen. Precis som inför andra moment måste varje barn vara redo innan det serveras något att äta eller dricka och tecknet för att vara redo är att sitta i skraddarställning med händerna på vristerna. Förberedelserna för *The Feast* liknar till sin struktur hur altaret dukas för nattvard.

Innan barnen börjar äta är det dags för bön, den enda organiserade bönen under en vanlig Godly Play-session. Bönen går till så att den som vill får be, den som inte vill slipper, men man går varvet runt i cirkeln och *The Storyteller* börjar. De barn som inte vill be skakar på huvudet när det är deras tur. Alla böner, även tysta böner, avslutas med "amen" för att markera att det är dags för nästa person.³⁵ I *Children's Spirituality* (2009) skriver Rebecca Nye om barn och bön och om hur lätt det är att lära barn hur vuxna vill att de ska be, eller om att skrämna barn från att vilja be genom att le åt och prata om hur gulligt det ser ut. Godly Plays bönemoment försöker undvika att gå i någon av de fällorna men lyckas bara till viss del.

---

³⁴ Berryman (1995) s. 38

³⁵ Ibid. s. 77

Barn kan vara väldigt känsliga för vad den sociala situationen kräver av dem och vad de förväntas säga.³⁶

När *The Feast* är över och barnen har plockat undan och slängt sitt skräp ska Godly Play-sessionen avslutas och precis som vanliga gudstjänster avslutas med en välsignelse och några sändningsord finns det en särskild rutin för att avsluta en Godly Play-session.

Målet är att varje barn ska lämna Godly Play-rummet med en positiv känsla. Därför är det återigen viktigt att vara redo, den här gången för att säga hejdå. Det är *The Doorkeeper* som både ser vilka föräldrar som har kommit för att hämta sina barn och vilka barn som är redo att lämna rummet. *The Doorkeeper* säger då barnets namn, och barnet går först till *The Storyteller* och säger hejdå, för att sedan gå genom rummet, förbi *The Doorkeeper* och över tröskeln, ut ur Godly Play-rummet.³⁷

Det första som händer när ett barn ska säga hejdå och reser sig upp är att *The Storyteller* håller ut båda sina händer mot barnet. Det kan resultera i att barnet kramas, det kan resultera i en handskakning och det kan resultera i ingenting, men inbjudan ska finnas där.³⁸

Efter att det formella avskedet med *The Storyteller* är avslutat går barnet till dörren, passerar *The Doorkeeper* och möter sina föräldrar. Det finns inga former kring att säga hejdå till *The Doorkeeper*, utan barnen gör som de vill. Ofta blir det någon typ av avsked men ibland passerar barnen bara förbi. Det viktiga är att barnen har sagt hejdå en gång, inte att de gör det till två personer. *The Doorkeeper* har vid det här tillfället som främsta uppgift att möta föräldrarna.³⁹

3.3 Berättelser, verklighet och fantasi

Berättelserna som berättas när barnen sitter i ringen är oftast hämtade från bibeln, men materialet ser lite olika ut beroende på vilken typ av berättelse som är aktuell. Till exempel finns alla Jesu liknelser i speciella guldfärgade lådor och barnen ombeds själva försöka förstå vad liknelsen kan betyda. Tillvägagångssättet liknar Cavallettis syn på verklighet och fantasi, och utgår från att barnens tolkningar och förståelse av en text är lika mycket värda som någon

---

³⁶ Nye (2011), s. 27

³⁷ Berryman (1995) s. 83

³⁸ Ibid. s. 84

³⁹ Ibid. s. 86

annans. Detta i sin tur grundar sig på att antagandet att liknelserna i bibeln kopplar ihop verklighet och fantasi på ett djupare plan är det rent litterära. Det är inte personen som har skrivit ned en liknelse som har skapat kopplingen, utan det handlar om en ontologisk likhet mellan berättelsen och verkligheten. Som exempel tar Cavalletti liknelsen om senapskornet. Att det överhuvudtaget är möjligt att jämföra Guds rike med ett senapskorn beror på att senapskornet har något av Gudsrikets verklighet i sig.⁴⁰

4 ”To become fluent in religious language”

Religious language attracts the interest of children, once they learn to enter it, since it is so powerful. It gives them a sense of home, wherever they find themselves.⁴¹

Ett av Jerome W. Berrymans uttalade mål med Godly Play är att barn ska ”become fluent in religious language”. Med det menar han inte i första hand att barnen ska utveckla sitt aktiva ordförråd, att de ska lära sig kyrkliga ord. Det skulle vara ”as if-play”, och hur roligt och givande det än kan vara så är det inte vad Godly Play handlar om. Att lära sig det religiösa språket handlar om att kunna hantera och utveckla sin gudsrelation och andlighet.

Andliga upplevelser kan stå helt fristående från kyrklig erfarenhet eller kunskap om religiöst språk, och kyrkan har som uppgift att hjälpa barn att upptäcka på vilket sätt det religiösa språket kan vara värdefullt för dem.⁴²

Barn är, liksom de flesta människor, känsliga för stämningen i ett rum de kommer in i. Rummets betydelse är välkänd i kyrkan och mycket pengar och tid läggs ner på att kyrkorum ska ha den rätta ”känslan”, men ofta utan att detta arbete märks också i barnlokalerna. Barn läser av ett rums språk, och rummet talar om för barnet vad man gör där. I en gymnasal springer man, i ett klassrum sitter man stilla och lyssnar eller läser och så vidare.⁴³ I ett Godly Play-rum inbjuder själva miljön till att göra det religiösa språket till sitt. Barnen går in i språket, det talar till dem från hyllorna, genom inredningen och genom materialen, så att de själva kan koppla ihop olika delar av det religiösa språket till ett sammanhängande system.⁴⁴

---

⁴⁰ Cavalletti (1994) s. 151-152

⁴¹ Berryman (1995), s. 38

⁴² Ibid. s. 34

⁴³ Nye (2011), s. 42

⁴⁴ Berryman (1995), s. 17

Tanken är jämförbar med kanske det mesta kända Montessori-materialet: Bokstäverna som går att känna på och flytta omkring, och som fick en stor grupp barn att lära sig läsa extremt tidigt under Montessoripedagogikens första storhetstid.⁴⁵ Precis som barn i vanliga Montessoriskolor kan visa enorma framsteg om de förses med rätt material räknar Berryman med att barn som deltar i Godly Play själva kommer att hitta fram till det religiösa språket om de vistas i en miljö som inbjuder till det.

Berryman menar att religiöst språk är något konkret som barn behöver som verktyg för att hantera de existentiella frågor de möter i sin vardag. Religiöst språk har, enligt Berryman, fyra dimensioner: liknelser, tystnad, heliga berättelser och liturgiska handlingar, som var och en leder fram till en särskilt typ av *wondering*.⁴⁶

4.1 Godly Play och bibeln

4.1.1 Barn och bibeltexter

Två av det religiösa språkets dimensioner, heliga berättelser och liknelser är tydligt kopplade till bibeln. I Godly Play undviks dock noga all typ av ”bibelkunskap” där det handlar om att kunna återberätta historier. Istället arbetar ledaren för en Godly Play-session med vilken *funktion* berättelserna har för barnens gudsrelation och andlighet. På det sättet försöker Berryman att undvika en situation där vuxna förklarar texterna för barn istället för att låta dem tala för sig själva och se vad de ger barnen direkt.⁴⁷

Liknelser fungerar genom att vara paradoxer och öppna möjligheter för det som borde vara omöjligt. Att studera liknelser med hjälp av Godly Play är fascinerande för den som är van att förse lärare med rätt svar. Den grundläggande *wondering*-frågan för alla liknelserna är ”Jag undrar vad det här är.”⁴⁸

Heliga berättelser handlar däremot om identitet och gudsnärvaro snarare än om omöjliga möjligheter. Berryman utgår från att barn har upplevelser av Guds närvaro och agerande i världen, men att de kanske saknar språket för att uttrycka det. *Wondering*-momentet efter en helig berättelse involverar frågor om vad som var viktigast i berättelsen och om barnets egen plats i den.

---

⁴⁵ Montessori (1998), s. 22

⁴⁶ Berryman (1995), s. 39

⁴⁷ Nye (2011), s. 39

⁴⁸ Berryman (1995) s. 39

4.1.2 Bibeltexter om barn

Berryman menar att det finns fyra nytestamentliga traditioner kring barn och Jesus i evangelierna. Dels finns det de två motpolerna positiv barnsyn och negativ barnsyn (*high view* respektive *low view*), där den positiva barnsynen uttrycker att barn kan lära vuxna någonting om andlighet och den negativa att barn enbart är ett hinder för de vuxna som vill närma sig Jesus. Exempel på positiva läsningar är det mesta moderna material som produceras om barn i kyrkan och exempel på negativa läsningar är till exempel äldre kristen skönlitteratur, med John Bunyans *Kristens resa* (1678) som det tydligaste exemplet.⁴⁹ Den tredje traditionen är att barn och synen på barn överhuvudtaget inte är en fråga i de bibliska texterna. Jesus är inte negativt inställd till barn men de förekommer inte heller på ett uttalat positivt sätt. Ett exempel på detta är större delen av Johannesevangeliet. Det är dock inte konsekvent, vilket jag redogör för längre fram. Den fjärde traditionen, eller tolkningen, som också är där Berryman själv placerar sig, är att se barn som sakrament eller ”means of grace”, som kan visa kyrkan vägen till Kristus.⁵⁰

Berryman använder bibeltexter för att styrka sina egna resonemang. Jag ska ge två exempel på texter om barn och barndom, båda välkända. Dels ”Jesus och barnen”, Mark 10:13-16, dels ”Mat åt fem tusen”, Joh 6:5-11. Jag har valt just de texterna därför att de dels säger något om vuxennormativitet och barns plats i teologin, dels något om att ta tillvara vad barn kan tillföra.

Texten om barn framför alla är den som i Bibel 2000 har fått rubriken ”Jesus och barnen”, berättelsen om när Jesus tillrättavisar lärjungarna som försöker hindra barn från att komma fram till honom. Den version som oftast citeras återfinns i Markusevangeliet, men berättelsen förekommer i alla de synoptiska evangelierna.

Folk kom till honom med barn för att han skulle röra vid dem. Men lärjungarna visade bort dem. När Jesus såg det blev han förargad och sade: ”Låt barnen komma hit till mig och hindra dem inte: Guds rike tillhör sådana som de. Sannerligen, den som inte tar emot Guds rike som ett barn kommer aldrig dit in.” Och han tog dem i famnen, lade händerna på dem och välsignade dem.⁵¹

---

⁴⁹ Jfr. Berryman (2009), s. 9

⁵⁰ Berryman (2009), s. 8-9

⁵¹ Mark 10:13-16

Markusevangeliet lyfts också av Mercer fram som det evangelium där barn tydligast tar plats och har en viktig roll.⁵² I Mark 10:13-16 möter läsaren dels en berättelse om hur Jesus vänder upp och ner på lärjungarnas föreställningar om himmelriket, dels en berättelse om hur Jesus möter barn, och om "Jesus' ministry to children." Jesus lägger händerna på barnen, men inte för att hela, utan gesten är närmast att likna vid en välsignelse.⁵³ Medan Mercer använder sig av en imperiekritisk metod för att möta texter, och sätter in den i Markusevangeliets socio-politiska kontext, fokuserar Bunge på frågan om varför Jesus tar emot barnen och på vilka grunder han ger dem en slags äganderätt till Guds rike. En läsare med en positiv barnsyn läser texten som en text som säger något om barn och uppvärdering av dem. En läsare med en negativ barnsyn ser å andra sidan texten som en text som säger något om Gud, som inkluderar barn i Guds rike, *trots* deras litenhet.⁵⁴

Johannesevangeliet innehåller i princip ingenting om barn. Jesu födelse eller barndom finns inte med, inte heller några berättelser om hur Jesus direkt interagerar med barn, eller några liknelser om barn. Jämfört med de synoptiska evangelierna kan Johannesevangeliet verka oanvändbart för någon som vill argumentera för att Jesus hade en positiv syn på barn. Kanske just därför blir det ännu mer intressant att barn tas upp på ett ställe där alla referenser till det saknas hos Matteus, Markus och Lukas – i berättelsen om fisken och bröden som räcker till den stora folkmassan.

När Jesus lyfte blicken och såg att så mycket folk var på väg till honom sade han till Filippos: "Var skall vi köpa bröd så att alla dessa får något att äta?" Det sade han för att pröva Filippos, själv visste han vad han skulle göra. Filippos svarade: "Det räcker inte med bröd för tvåhundra denarer, om de ska få en bit var." En av lärjungarna, Simon Petrus bror Andreas, sade: "Här är en pojke som har fem kornbröd och två fiskar. Men vad förslår det till så många?" Jesus sade: "Låt folket slå sig ner." Det var gott om gräs på den platsen. Och de slog sig ner – det var omkring fem tusen män. Jesus tog brödet, tackade Gud och delade ut åt dem som låg där, och likaså av fiskarna så mycket de ville ha. (Joh 6:5-11)

Här är det en liten pojke som räddar situationen. Jesus visste hela tiden vad han behövde göra, men han ställde ändå frågan för att pröva Filippos, innan han tog emot barnets gåva, och undret kunde ske. Filippos, som representant för vuxenheten, hade ingen lösning. Barnet, ofta förbisett, bidrog med vad han hade, trots ifrågasättandet av vuxenvärlden. Jesus såg barnets

---

⁵² Mercer (2005), s. 44

⁵³ Bunge (red.) (2008), s. 149-150

⁵⁴ Berryman (2007), s. 125-126

gåva och använde den. För att göra undret tog han barnets gåva i anspråk. Han värderade vad det hade att komma med. Att se barnens gåvor, att se vad barn kan bidra med för att hjälpa vuxenvärlden – i det här fallet något så konkret som bröd och fisk – var en prövning för vuxenvärlden (Filippos) och är det fortfarande.

Både ”Jesus och barnen” och ”Mat åt femtusen” handlar om barn. Ingen av berättelserna är en liknelse, där barnen är en karaktär i en berättelse som egentligen handlar om någonting annat, utan barnen är verkliga, och relevanta. I ”Jesus och barnen” värdesätts barn i egenskap av att vara barn. I ”Mat åt femtusen” tas barns gåvor och kompetens till vara, oberoende av deras litenhet. Det är två olika vinklar på en positiv barnsyn, som både korresponderar med Godly Play.

4.2 Godly Play och kyrkan

Inom Godly Play talar man om ”the community of children”, för att betona att det inte handlar om vilken samling människor som helst. Precis som man talar om kyrkan som en organisk organisation, en kropp, är barnen mer än en grupp. De är en ”kropp” som arbetar tillsammans för att gemensamt uppnå någonting. Synen på gruppen som en ”community of children” har dels utbildningsmässiga fördelar i form av gruppdynamik, dels bidrar det till hur barnen lär sig hur kristna lever tillsammans och hur alla har en uppgift och alla behövs för att kyrkan ska vara hel.⁵⁵

Godly Play är ett koncept som i första hand är utarbetat för att användas i församlingar. Det är ett amerikanskt material, även om att det har spritts till ett flertal länder, och håller på att växa även inom Svenska kyrkan. En Godly Play-session är inte en gudstjänst och ersätter inte söndagens huvudgudstjänst för barn. En Godly Play-session innehåller inget annat tydligt andaktsmoment än bordsbönen innan festen, utan är tänkt just som en lektion, någonting som kompletterar gudstjänsten. I Svenska kyrkan är söndagsskoleverksamhet oftast upplagd så att barnen som är med i söndagsskolan lämnar kyrkorummet under huvuddelen av gudstjänsten för att göra något annat, inte sällan med gudstjänstinslag, i ett annat rum, för att sedan komma tillbaka in i kyrkorummet. Det är inte sällan en åldersmässigt varierad barngrupp och inte samma barn varje vecka. Godly Play verkar i originalversionen anpassat för ett mer styrt scenario, med en relativt konstant grupp barn, som har mer tid på sig än vad som normalt ryms mellan förlåtelsen och nattvardsbönen.

---

⁵⁵ Berryman (1995), s. 7

Godly Play har ingen ambition att vara en alternativ gudstjänst för barn. Tvärtom strävar Godly Play efter att synkronisera barnens upplevelse av gudsnärvaro och fascination inför det obegripliga med gudstjänstens ritualer och en Godly Play-session är upplagd på samma sätt som den vanligaste typen av huvudgudstjänst.⁵⁶ Tydligast märks detta i den del av Godly Play-lektionen som kallas *The Feast*, där barnen får någonting att äta och dricka. Det viktiga är inte den faktiska maten, utan att det är en fest. Det är en försmak av, eller en förklaring till nattvarden, vare sig barnen befinner sig i ett sammanhang där de är vana att ta emot bröd och vin från det att de är små, eller fortfarande väntar på att få göra det.

Hela Godly Play-sessionen vill integrera det religiösa språket, men det märks tydligast i momentet med *wonderings*. Dels lär sig barnen att använda religiöst språk för sin egen skull, men det fungerar också som en förberedelse för att fira gudstjänst i "den stora kyrkan".⁵⁷

I det förra avsnittet skrev jag om liknelser och heliga berättelser. Den dimension av religiöst språk som tydligast hör ihop med kyrkan och gudstjänsterna är den som handlar om liturgi och symboler. Återigen tar Godly Play-ledaren *wonderings* till hjälp för att öppna upp för *varför* kyrkan använder sig av symboler och liturgi och hur det spelar roll för barnen själva. Frågorna kan handla om känslor inför färger och former, om vilka perioder av året barnen tycker bäst om och om kopplingen mellan vad de lär sig i Godly Play-rummet och vad som händer i kyrkan. Målet är att barnen ska kunna koppla ihop vad de lär sig om exempelvis liturgiska färger med vad de ser och möter när de går fram till altaret under en gudstjänst.⁵⁸

Barn lär sig genom praktik. Ofta kan praktiken, gudstjänstfirandet, komma först och sedan fördjupas kunskapen. Ett exempel är hur barn i många kyrkor från när de är små deltar i nattvardsfirandet, och därmed från början kan relatera kunskapen om nattvarden till en konkret upplevelse.⁵⁹

Precis som Berryman skiljer på den religiösa leken och den gudomliga leken skiljer han på Gud och kyrk-Gud.⁶⁰ Målet för Godly Play måste vara att integrera dessa två, att göra kyrkan

---

⁵⁶ Ibid. s. 18

⁵⁷ Ibid. s. 38

⁵⁸ Ibid. s. 41

⁵⁹ Mercer (2005), s. 169-170

⁶⁰ Berryman (1995), s. 15

relevant för andligheten. Boken *Teaching Godly Play* (2007) försöker besvara frågan ”Hur lär vi barn att Gud och kyrk-Gud kan vara en och samma?”

5 Analys av Godly Play

I det här kapitlet kommer jag att sätta Godly Play i relation till teorier om barn som grundar sig på allmän psykologi, pedagogik och filosofi, där barnkonventionen är det mest väletablerade exemplet. Barnkonventionen är idag inte särskilt politiskt kontroversiell. Detsamma gäller däremot inte för barndomsforskning och teorier om barn och barndom. Just genom att vissa ståndpunkter som jag refererar till är mer radikala bidrar de till att bredda diskussionen om synen på barn i Godly Play.

5.1 Godly Play och barnkonventionen

En frontfigur för utformningen av barnkonventionen var Rädda Barnens grundare Eglantyne Jebb, som efter första världskriget initierade en omfattande kampanj för att barn inte skulle behöva lida i krigssituationer. Hon formulerade Genevedeklarationen, den formella föregångaren till barnkonventionen, som antogs av Nationernas Förbund (NF) 1924. Förutom Eglantyne Jebb spelade också den polske barnläkaren Janusz Korczak stor roll för utformandet av konventionen. Dessa två hade olika infallsvinklar, där Jebb fokuserar på krisinsatser och svältande barn och Korczak på respekten för barnet som individ. Korczak formulerade barns rättigheter i några punkter i sin *Magna Charta Liberalis*. Även Ellen Key skrev en *Barnabalk* om barns rättigheter. Dessa två dokument är betydligt skarpare formulerade än den mer spridda Genevedeklarationen och dagens barnkonvention innehåller spår av alla tre.⁶¹

I artikel 14 i barnkonventionen regleras barns rätt till religionsfrihet. Här står också att föräldrar eller vårdnadshavare har både rättigheter och skyldigheter att ”på ett sätt som är förenligt med barnets fortlöpande utveckling ge barnet ledning då det utövar sin rätt.”⁶² Även artikel 30 tar upp frågan om religion.⁶³ För min analys är det relevanta i artikel 30 rätten att ”bekänna sig till och utöva sin egen religion”.

---

⁶¹ Borgehammar (red.) (2010) s. 20

⁶² BK §14:2

⁶³ BK §30 ”I de stater där det finns etniska, religiösa eller språkliga minoriteter eller personer som tillhör en urbefolkning skall ett barn som tillhör en sådan minoritet eller urbefolkning inte förvägras rätten att tillsammans med andra medlemmar av sin grupp ha sitt eget kulturliv, att bekänna sig till och utöva sin egen religion eller att använda sitt eget språk.”

De artiklar i barnkonventionen som behandlar frågan om barns rätt till religionsfrihet kan tolkas på flera sätt, men handlar alltid, förutom om direkt religionsutövning, om kulturell och kollektiv identitet. Ingenting i barnkonventionen antyder att religionsutövning är någonting enbart för vuxna, tvärtom. Det finns olika åsikter om huruvida barnkonventionen kan tolkas som att barn ska skyddas från religion eller att de har rätt att utöva religion. De flesta kristna kyrkor, däribland Svenska kyrkan, praktiserar barndop och barnet ses redan som spädbarn som delaktigt i ett kollektiv.⁶⁴ Detta är samma typ av kollektiv som Berryman hänvisar till när han talar om "the community of children", men i ett större perspektiv.

De artiklar i barnkonventionen som behandlar frågor om barns religiösa tillhörighet och religionsutövning har använts för att förstärka argument i diverse debatter, inte minst i svensk media. Det kanske mest aktuella exemplet är omskärmedebatten från våren 2012. I en artikel i Svensk Kyrkotidning sommaren 2012 vinklar artikelförfattarna diskussionen till att handla om barns rätt till sin religion.

Det är naivt att tro, att barn kan växa upp kulturellt eller religiöst identitetslösa för att sedan, som vuxna, på ett allsidigt och sakligt sätt kunna ta ställning till ett smörgåsbord av religioner eller kulturer.⁶⁵

Artikelförfattarna öppnar upp för ett nytt perspektiv på barns andlighet, som Nye bara snuddar vid i *Children's Spirituality*, nämligen barnets behov av identitet och tillhörighet, inte bara med Gud, utan också med människor i sin omgivning. I diskussioner i Sverige idag tolkas ibland barnkonventionens ord om religionsfrihet⁶⁶ som att barn ska skyddas från religiös påverkan. Det är inte vad det står i barnkonventionen, men religionsfrihet kan, om man tillämpar en väldigt individualistiskt tolkning, förstås som att barnet själv ska få välja sin religion som vuxen, utan att ha "utsatts" för någon religionsutövning tidigare i livet. Att inte låta barn möta religion, att inte ge dem möjligheten att förstå sig själva utifrån ett religiöst tolkningsmönster som delas av människor i dess omgivning, är att underskatta barns förmåga till andlighet, men också till kritiskt tänkande, och försvårar dessutom ett moget

---

⁶⁴ Gunner m.fl, *Svensk Kyrkotidning* 16/2012. s. 303-306

⁶⁵ Ibid.

⁶⁶ BK, §14 "1. Konventionsstaterna skall respektera barnets rätt till tankefrihet, samvetsfrihet och religionsfrihet. 2. Konventionsstaterna skall respektera föräldrarnas och i förekommande fall, vårdnadshavares rättigheter och skyldigheter att på ett sätt som är förenligt med barnets fortlöpande utveckling ge barnet ledning då det utövar sin rätt. 3. Friheten att utöva sin religion eller tro får underkastas endast sådana inskränkningar som är föreskrivna i lag och som är nödvändiga för att skydda den allmänna sedligheten eller andra personers grundläggande fri- och rättigheter."

förhållningssätt till andra religioner och kulturer, då barn som vuxit upp i vad som kallas en religiöst neutral miljö saknar egen religiös identitet att utgå ifrån.

Det går att se paralleller mellan artikeln i SKT och Godly Play. Godly Play är en metod för att uppfylla barnkonventionens ord om barns rätt till ledning när de utövar sin religion. Eftersom Godly Play inte bara strävar efter att lära barn om kristendomen, utan efter att visa på och konkretisera en gudsrelation kan man argumentera för att det konkret handlar om just religionsutövning och därmed identitetsskapande.

Artikeln vinkel, att det skulle vara likvärdigt att förvägra barn deras religion som att förvägra dem deras identitet och grupptillhörighet, stämmer även den in bra på Godly Plays syfte att ge barn tillgång till det religiösa språket, för att därigenom förse dem med verktyg att hitta en identitet som kristna. Även Godly Plays fokus på barnens frihet att själva tolka de berättelser de möter, och att själva välja vilka berättelser de vill fortsätta att arbeta med individuellt, korresponderar till barnkonventionens betoning av barns rätt att själva uttrycka sin åsikt och att utvecklas.

5.2 Godly Play och barns andlighet

Godly Play är ett material som handlar om andlighet. Den aktuella forskning jag har hittat om barns andlighet kommer företrädesvis från Rebecca Nye och David Hay. Nye tar också upp Godly Play som ett exempel på hur barns andlighet kan tillgodoses och då särskilt momentet *wondering*. Hon kallar Godly Play för ”a highly sophisticated approach to Christian spiritual nurture” som lyfter fram värdet av att målet inte är uttalat i förväg, utan att anden tillåts verka på oförutsedda sätt.⁶⁷

Rebecca Nye skriver i *Children's Spirituality* (2009) om hur kyrkan glömmer att värdera den andliga dimensionen av arbetet med barn. Istället för att mäta andliga kvalitéer talar man om intellektuella eller sociala kvalitéer i arbetet.⁶⁸

Maria Montessoris betoning av fantasin som verktyg både för ökad kunskap och för att gå djupare i sin egen andlighet står delvis i motsats till Rebecca Nyes argumentation om behovet av att fokusera på en verksamhets andliga kvalitéer. Precis som Montessoripedagogiken inte

---

⁶⁷ Nye (2011), s. 38

⁶⁸ Ibid s.19

enbart handlar om intellektuell kunskap, men räknar med att metoden också för med sig att barnen som utmanas på rätt sätt också har roligt och får vänner, handlar inte heller Godly Play enbart om att barn ska utveckla sin andlighet, även om det är huvudfokus. Nye låter skarp när hon kritiserar att kyrkan så ofta värderar andra kvalitéer än de andliga när en verksamhet med barn ska utvärderas, men det handlar mer om att komma ihåg vad som är den huvudsakliga uppgiften och det grundläggande behovet, snarare än om att verksamheten inte ska vara rolig och socialt stimulerande.

När Nye och Hay diskuterar andlighet utgår de ifrån att andlighet kan vara något odefinierbart och mystiskt som därmed blir svårförståeligt för människor som tidigt lärt sig att all kunskap ska gå att sortera in i tydliga fack och att alla frågor har svar. För barn är dessa gränser inte lika skarpa, och fascinationen kan väckas av vardagliga saker. För ett litet barn är hela livet mystiskt, vilket också gör att det som vuxna definierar som mystik inte är lika främmande.⁶⁹ Att vara barn är i sig en kristen kallelse, och Jesus ord om barn i Matt 18:10 kan tolkas som att barn har tillgång till en andlig dimension som inte har någonting med intellektuell kunskap att göra. Nye drar slutsatsen att de vanliga auktoritetsbaserade relationerna mellan vuxna och barn är missvisande när det kommer till barns förmåga till andlighet.⁷⁰

Maria Montessoris pedagogik utgår från barnet som människa, skapad till Guds avbild, och syftar till att utveckla den människans fulla potential. Genom att placera barnet i rätt typ av miljö, anpassat för det och ge det verktyg som inte förminskar det utan utmanar, hävdar hon att barn kan nå mycket längre än med hjälp av traditionell undervisning. Godly Play spinner vidare på detta och har ambitionen att vara ett verktyg att hitta sitt sanna jag, resterna av något gudomligt som finns i varje människa, även i barn. Även om en del av inlärningsprocessen handlar om praktiska eller teoretiska färdigheter är det också en fråga om identitet, inte minst i ett religiöst sammanhang. Därför är sammanhanget och gemenskapen avgörande för vilken typ av inläring det blir.⁷¹ *The Community of Children*, som Berryman talar om, måste fungera som det var tänkt, men barnen måste också ingå i och känna sig delaktiga i församlingens större sammanhang.

---

⁶⁹ Hay & Nye (2006), s. 72

⁷⁰ Nye (2011) s. 17

⁷¹ Mercer (2005), s. 193

Det finns två olika sätt att uppvärdera barns andlighet. Det ena är att utgå ifrån att barn, precis som vuxna, är människor och därmed också har samma andliga behov och samma förmåga till andlighet. Med ett sådant synsätt bryter man ålderssegregeringen av barn, och avvärjer i viss mån tendensen att se barn som en homogen grupp istället för flera olika individer där minsta gemensamma nämnare är deras ålder. Det andra sättet är att utgå ifrån att barn faktiskt är annorlunda än vuxna, med andra behov och förmågor, som måste tillgodoses på ett särskilt sätt. Ofta flyter dessa två förhållningssätt ihop och samma författare kan i samma mening uttrycka båda ståndpunkterna. Barnet är inte exakt likadant som den vuxne, men inte heller radikalt olikt. När utgångspunkterna således ska jämkas ihop – kanske utan att någon ens har noterat att de båda fanns där – brukar slutsatsen bli att barn har samma behov och förmågor som vuxna (ett uttryck för den första ståndpunkten), men andra uttryckssätt och behöver annan typ av stimulans (ett uttryck för den andra ståndpunkten). Detta, att barn har andra behov som behöver tillgodoses och att barn behöver stimulans som vuxna ska förse dem med, är på sätt och vis i linje både med Maria Montessoris teorier och med barnkonventionen, men signalerar också en syn på barn, som ständigt i behov av hjälp av vuxna. Dubbelheten i synen på barn och unga tog jag upp i inledningen eftersom den så tydligt syns i barnkonventionen, som både ska säkra barnets rätt till stöd från vuxna och dess behov av skydd ifrån vuxna.

Ett radikalt annat synsätt står föregångarna till barnkonventionen för. Ett exempel är Korczak, som ger uttryck för en enorm tilltro till barns förmåga att fungera ungefär som vuxna under rätt förutsättningar. Han har blivit känd för att han drev sitt barnhem enligt en demokratisk ordning med barnen som medbeslutande i alla frågor. Korczak frågar sig på vilket sätt barn är annorlunda än vuxna, och vilka dolda möjligheter de har som vuxenvärlden ännu inte har tagit tillvara.⁷² Hans uppvärdering av barnens förmågor, att upphöja barndomen till något okänt och fantastiskt som vuxenvärlden inte ens ser, liknar Berrymans positiva barnsyn och även den barnsyn som Jesus ger uttryck för på flera ställen i evangelierna.⁷³

Godly Play är en möjlighet för barn att utveckla sin andlighet. Metoden tillåter stora individuella friheter för barnen, men varje Godly Play-session är ändå tydligt styrd, något som kan riskera att exkludera vissa barns uttrycksformer. Det finns en spänning mellan att förse barnen med redskap och ”stimulans” för att styra dem i den riktning vuxenvärlden vill och att

---

⁷² Korczak (1996), s. 69

⁷³ Jfr Mark. 9: 36-37, 10: 13-16

låta metoden omfatta en så stor frihet, både vad det gäller tolkning och utförande, att fokus verkligen får hamna på andligheten och inte på hur barnen gör.

5.3 Godly Play, åldersmaktsordning och vuxennormativitet

Barn har rätt till inflytande och delaktighet. Det är reglerat i artikel tolv i barnkonventionen och normalt är det inte någonting som ens behöver tas upp till diskussion i vårt samhälle. Men samtidigt som alla tycks vara överens om att barn har rätt till inflytande och delaktighet ställer sig människor frågande till att maktstrukturer som begränsar barn verkligen skulle vara ett problem och åldersmaktsordningen ses som legitim.⁷⁴

Kyrkan speglar samhället och samma paradox som präglar synen på barn i politiken finns också där. Även inom teologisk forskning och i inomkyrkliga diskussioner lyfts barnperspektivet allt oftare fram. Barn ska ha mer inflytande. Barn ska vara med ”på sina egna villkor”. Den fråga som väcks blir oundvikligen om den ökade medvetenheten om barn som aktiva individer också bidrar till en ökad segregation mellan gruppen barn och gruppen vuxna, och hur mycket barn fortfarande formas för att passa in i normen, antingen i normen för barndom eller i normen för framtida vuxna. Att formas för att passa in i en norm är inte med nödvändighet ett problem, så länge normen inte fungerar begränsande. Dock finns det forskare som tydligt tar ställning för att så är fallet när det kommer just till normer om barndom, bland annat Perry Nodelman. Barn och unga lyfts fram som betydelsefulla, men frågor om hur synen på barn hänger ihop med vuxnas maktposition gentemot barn och en negativ syn på barns kompetens riskerar att hamna i skuggan av ökade satsningar på barnverksamhet och fokus på att synliggöra barn, snarare än att synliggöra strukturer som påverkar hur man ser på barn.

Maria Montessori skriver i *Utbildning för en ny värld* att vi har tappat kontrollen över skapelsen, och att vi behöver barnet till hjälp för att kunna återupprätta det vi förlorat. Enligt Montessori är barnet ”den som konstruerar människan och följaktligen samhället”.⁷⁵ Detta de vuxnas beroende av barnet kan liknas vid de bibeltexter som visar på barnskapet som det enda sättet att komma in i Guds rike. Upphöjandet av barnet till närmast Kristuslik status kan också jämföras med Berrymans förslag till kyrkans officiella syn på barn – nämligen att göra

---

⁷⁴ Jonstoj (2011), s. 13

⁷⁵ Montessori (1998), s. 94

barnen till sakrament.⁷⁶ Som kontrast kan nämnas att det i *Toddling to the Kingdom* (2009) betonas att - även om the Child Theology Movement också har en väldigt positiv barnsyn - barn inte är *Child Theology*s primära fokus, eftersom barnet inte är Gud.⁷⁷ Även Nye tar upp synen på barn som sakrament, något som främst baseras på likheten mellan hur Jesus tar bröd och vin och säger att när människor tar emot det tar det emot honom och hur Jesus tar ett barn och säger samma sak.⁷⁸

5.3.1 Barnens position i samhället

There appear to be two lives, one serious and respectable, the other indulgently tolerated, less valuable. We say: a future person, a future worker, a future citizen. That children will be, that they will really begin to be serious only in the future. We kindly let them plod along beside us but, in truth, it would be more convenient without them.⁷⁹

Citatet är hämtat ur en bok från 1929, sextio år innan FN antog konventionen om barnets rättigheter, åttio år innan Svenska kyrkan genomförde sin nationella satsning på barn och unga. Mycket har förändrats, åtminstone på ett formellt plan. Men Korczaks uttalande, hur provocerande det än kan verka, skulle lika gärna kunna komma ifrån någon som arbetar med frågor om barn och unga idag. Vi har uppvärderat barnen, men vuxenidealet kvarstår, och det är inte ovanligt att fortfarande höra hur satsningar på barn och unga försvaras med att ”de är framtiden”. Det blir dock vanligare och vanligare att också höra någon säga emot.

Att barn ses som värdefulla väcker inte någon större förvåning idag, hur uppseendeväckande det än skulle ha varit under andra tider i historien. Barnets århundrade har haft effekt. FN:s barnkonvention är över tjugo år gammal och ratificerad av alla stater utom USA och Somalia.⁸⁰ I Sverige idag talar man om hur barnet har gått från objekt till subjekt, om hur barnets samhällsställning har stärkts och om hur det är självklart att barn och unga ska få ha inflytande över politiska beslut.⁸¹ Enligt rapporten *Barn och Ungas Politiska Villkor* råder idag konsensus om vikten av att barnets bästa betonas och barnperspektivet framstår som självklart, något som också har lett till att ”barnets bästa” har fått en hegemonisk ställning och inte behöver definieras, utan går att överanvända både i politisk och kyrklig retorik.⁸²

---

⁷⁶ Berryman (2009), s. 230f

⁷⁷ Collier (2009), s. 21

⁷⁸ Nye (2011), s. 74

⁷⁹ Korczak (2009), s. 33

⁸⁰ <http://unicef.se/barnkonventionen/fragor-och-svar>, 2012-10-11

⁸¹ Jonstoj (2011), s. 32

⁸² Ibid. s. 12

I *The Pleasures of Children's Literature* (2003) gör Perry Nodelman och Mavis Reimer en lista på en mängd antaganden som de menar styr vår förståelse av vad barndom är. Att antagandena definierar barnskap utifrån dess begränsningar och utifrån vad de inte klarar av som vuxna klarar av är inte särskilt svårförståeligt. Inte heller att det påverkar hur barn bemöts och vilken typ av material som utformas för barn. Nodelman och Reimer nöjer sig dock inte med detta, utan menar också att antagandena inte är styrda av vad vi faktiskt vet om barns förmåga, eller av medvetenheten att barn och unga inte är en homogen grupp.⁸³ Här gör Nodelman och Reimers en generalisering och undviker att nämna hur barns förmåga att ta till sig texter kan vara relaterad till deras övriga utveckling. Även om intentionen, att visa på hur våra antaganden om vad barndom är styr hur vi bemöter barn, är god förlorar deras argumentation i trovärdighet just därför att den drar resonemanget till sin spets. Dock vill jag betona deras poäng att våra förväntningar på vad barn kan klara av också har en självuppfyllande effekt. Barn som aldrig utsätts för svårare utmaningar än de som är anpassade till just deras ålder ges inte heller möjlighet att hantera de utmaningarna.

Barn och unga lever med en dubbel identitet. De både är någonting och ska bli någonting – nämligen vuxna. Därför består en stor del av barndomen av en socialiseringsprocess in i vuxenvärlden, en socialiseringsprocess som de vuxna har makt över. Om barn betraktas som socialiseringsobjekt innebär det också att barn bedöms utifrån en vuxenhetsnorm, eftersom vuxenhet är normaltillståndet, och det som samhället är uppbyggt för.⁸⁴ Socialiseringen skulle inte vara en reell möjlighet om den inte innebar just en bedömning utifrån att normen är att vara vuxen. Barn har två roller, både som barn och som framtida vuxna, och de befinner sig också parallellt i två olika socialiseringsprocesser. Dels lär de sig vad som är den perfekta barndomen, och hur de ska bete sig för att uppfylla förväntningarna på hur ett barn är, dels formas det till rätt sorts framtida vuxna. Korczak formulerar det som att vi har ”styr ut barnen i barndomens uniform”.⁸⁵ Vi har med andra ord bestämt oss för hur barndomen är, vilket förutsätter att alla barn är likadana. Den ideala barndomsbilden, skapad av vuxna, är baserad på litteratur, film och inte minst på idealiserade minnen av en förlorad utopi.⁸⁶

---

⁸³ Nodelman, Reimer (2003), s. 80

⁸⁴ Jonstoj (2011), s. 25

⁸⁵ Korczak (1996), s. 83

⁸⁶ Nodelman (2008) s. 79

Normen som styr hur vi ser på barn och unga fungerar som andra normer i samhället. Nodelman och Reimer väljer att sätta likhetstecken mellan norm och ideologi, vilket förstärker deras poäng av hur normer kan påverka människor. Det som utmärker normen kring barn och unga är att den inte är allmänt accepterad som norm och därför är människor inte heller medvetna om att de påverkas av den. Människor tar för givet att de ideologier som de påverkas av inte är ideologier utan en korrekt bild av verkligheten. En definition av ideologi är dock just en samling idéer som stärker vissa delar av samhället, vilket oundvikligen sker på bekostnad av andra.⁸⁷

5.4 Godly Play, Child Theology och den omvända vuxennormativiteten

Det ideologikritiska perspektivet Child Theology vill göra upp med är den syn på barn som oförmögna till religiös reflektion och andlighet, som har utgått från att barn dels är en homogen grupp, inte individer med individuella behov, dels från att denna grupp på något sätt måste förändras för att passa ihop med den kristna läran.⁸⁸ Child Theology utgår från Matt 18:1-5, en text där Jesus placerar barnet mitt i en teologisk diskussion för att det ska lära lärjungarna någonting. Jesus utgår från att barnet har förmågan att påverka diskussionen.⁸⁹

Barn idag är ofta delaktiga i diskussioner mellan vuxna. Att låta barn sitta med när viktiga beslut ska tas har blivit det tydligaste och enklaste sättet att följa artikel tolv i barnkonventionen – att barn har rätt att uttrycka sin åsikt.⁹⁰ Ofta kritiserar dock den typen av delaktighet för att vara skendemokratisk och att barnen bara fungerar som dekoration. I Matt 18:1-5 placeras barnet mitt i diskussionen därför att Jesus både vill och förväntar sig att barnet ska kunna förändra någonting. Jesus placerar inte barnet där för att vara snäll mot barnet eller för att på något sätt hjälpa det. Ingenting i berättelsen tyder på att barnet vare sig behövde eller fick någonting – det var behövt av Gud.⁹¹

Vuxenhet är en norm som alla i vårt samhälle förhåller sig till. Att vara vuxen är idealet, och även när barn ”tillåts vara barn” är det vuxenvärldens bild av den ideala barndomen som de

---

⁸⁷ Nodelman & Reimer (2003), s. 80

⁸⁸ Nye (2011), s. xii

⁸⁹ Collier (red.) (2009) s. 29

⁹⁰ §12 ”1. Konventionsstaterna skall tillförsäkra det barn som är i stånd att bilda egna åsikter rätten att fritt uttrycka dessa i alla frågor som rör barnet, varvid barnets åsikter skall tillmätas betydelse i förhållande till barnets ålder och mognad. 2. För detta ändamål skall barnet särskilt beredas möjlighet att höras, antingen direkt eller genom företrädare eller ett lämpligt organ och på ett sätt som är förenligt med den nationella lagstiftningens procedurregler, i alla domstols- och administrativa förfaranden som rör barnet.”

⁹¹ Collier (2009), s. 20

måste förhålla sig till. I evangelierna har vi vant oss vid att Jesus ständigt vänder upp och ner på förväntningarna och de oskrivna reglerna, och att lärjungarna gång på gång framstår som dumma som fortfarande inte förstår. Jesus pratar om hur den minste ska bli den störste och den förste ska bli den sista. Vuxenhetsnormen som Jesus explicit sätter sig emot har kyrkan alltid haft svårt att bryta med.

En av de texter som Berryman återkommer till när han skriver om *A Theology of Childhood* är Matt 11:16-19/Luk 7:31-35, om barnen som inte vill leka. Berryman använder texten för att förklara och definiera olika typer av lek, och placera in Godly Play i det mönstret genom begreppen ”as if-play” och ”what if-play”. Berrymans exempel på ”as if-play”, hämtade från bibeltexterna, är att leka begravning eller att leka bröllop. ”What if-play” å andra sidan är nyskapande och handlar om sådant som inte den som leker har varit med om, gjort eller sett tidigare. ”What if-play” har därför färre begränsningar än ”as if-play”.⁹²

Berrymans Childhood Theology tar upp många frågor, och levererar teorier som ibland tycks vara mer baserade på hans egna idéer än på vetenskapliga studier. Ett exempel är hans tolkning av vad det innebär att bli som barn för att komma in Guds rike, där Berryman argumenterar för att just kreativitet och brist på begränsningar är vad som behövs, eftersom Guds rike inte liknar någonting människorna känner igen. I himlen är det inte vuxna utan barn som formar normen för vad som är rätt beteende och därför går det inte att som barn komma dit genom att härma vuxna i sin omgivning. ”Even if you sincerely pretend to be like Jesus or John, that will not work! The Kingdom is a matter of creativity, not mimicry.”⁹³

Argumentationen framstår som logisk i skenet av Berrymans resonemang om ”what-if-play” och ”as if-play” och analysen av Matt 11:16-19/Luk 7:31-35. Den speglar hans generellt positiva syn på barn och barndom och kritiserar att vuxenhet är en norm som barn ska ta efter. Dock går uttalandet att problematisera, inte minst utifrån ett Imitatio Christi-ideal. Det strider också mot teorier om barns inläring genom socialiseringsprocesser, något som förespråkas exempelvis av Joyce Ann Mercer, trots att också hon arbetar för en mer positiv barnsyn.⁹⁴ Eftersom Berryman inte nöjer sig med att göra en uppdelning mellan ”what if-play” och ”as if-play”, utan också gör en gradering av de två typerna av lek, där ”what if-play” framställs som det bästa, ifrågasätter han också andra pedagogiska metoder, som även de bygger på

---

⁹² Berryman (2007), s. 123

⁹³ Berryman (2009), s. 14

⁹⁴ Mercer (2005), s. 193

Montessoripedagogik. Jag tänker framförallt på det som i Sverige kallas lekkyrkor, där barn leker med kyrkorummets, har på sig liturgiska kläder och låtsas fira gudstjänster.⁹⁵ Berryman tar inte upp frågan om lekkyrkor i sina texter men det går att ana en ambivalens i förhållandet till den typen av pedagogik. Å ena sidan förespråkar han Montessoriinspirerade metoder, i synnerhet att barn själva ska få uppleva och att de ska vistas i lokaler som är speciellt anpassade för dem, men å andra sidan tar han tydligt ställning mot ”as if-play” där barn härmar vuxna. Det tycks finnas en skiljelinje mellan Berrymans teorier och ideal och det praktiska utförandet. Berryman ställer ”mimicry” och ”creativity” mot varandra som motsatser, utan att ta nästa steg och visa på hur även att härma någon kan vara ett uttryck för kreativitet eller hur kreativiteten kan leda till att härma någon eller något.

5.5 Sammanfattande diskussion

Godly Play präglas av en positiv syn på barn och barns kompetens. Det förutsätts att barns andlighet är lika mycket värd som någon annans, och att barn har samma behov av gudsrelation som vuxna. Godly Play korresponderar med både barnkonventionen och teorier om åldersmaktsordning och vuxennormativitet, och därmed också med Maria Montessori och Janusz Korczak. Det innebär inte att Godly Play garanterat bryter vuxennormativitet eller åldersmaktsordning, men visar på en vilja att utmana strukturerna.

Leken värdesätts i Godly Play, i synnerhet det som Berryman kallar den gudomliga leken, som leks utan något annat syfte än för att vara med Gud. För Berryman är den gudomliga leken religionsutövning i dess utopiska och ultimata form. Medan Montessorimetoden använder leken för att nå kunskap så använder Godly Play leken för att leka. Lek är en skapelseprocess. Det kan tolkas som relationsskapande, och den relation som (åter)skapas är gudsrelationen. Lek är också identitetsskapande, något som återknyter till barnkonventions ord om barns rätt att utöva sin religion.

Godly Play rymmer dock också en dubbelhet i synen på huruvida barn behöver stimulans och hjälp av vuxna eller om vuxna kan och bör lära sig någonting av barn. Korczak hävdar att barn, just genom att vara barn, kan lära vuxna något. Montessori talar om barn som nyckeln till en dimension av skapelsen som har gått förlorad för vuxna. I berättelsen ur Johannesevangeliet, om pojken med bröden och fiskarna lyfts barns gåvor fram som värdefulla

---

⁹⁵ Nilsson (2012)

för vuxenvärlden. Berryman vill ge barn sakramentsstatus, i egenskap av att de visar vägen till Guds rike. Samtidigt är Godly Play ett material utformat av vuxna för barn. Det är ett material som har segregation av barn och vuxna som grundförutsättning – något som dras till sin spets i och med att nästan inga vuxna är tillåtna i ett Godly Play-rum. Godly Play har mycket gemensamt med de teorier som lyfts fram i rapporten *Barns och ungas politiska villkor* (2011). Något som kritiserats i rapporten är just hur barn lär sig genom att socialiseras in dels i rollen som barn och dels i rollen som blivande vuxna. Genom att hålla isär åldersgrupperna, som är fallet med Godly Play bryts på sätt och vis socialiseringsprocessen. Samtidigt är någon typ av socialisering oundvikligt i mötet med andra människor, och Godly Play syftar ju också till att barnen ska känna sig hemma i en gudstjänstfirande församling, och känna sig hemma med det religiösa språket.

Även om Godly Play som metod inte är allena rådande idag, och antagligen inte heller bör vara det, så kan teologin som ligger bakom metoden förändra hur barnverksamheten är utformad i många kristna kyrkor, utan att man för den sakens skull måste anamma hela konceptet. Maria Montessoris direkta bidrag till religionspedagogiken är okänt av de flesta, men Montessoripedagogikens indirekta påverkan på religiös undervisning, som till exempel har lett fram till Godly Play, är omfattande. Montessoris fokus på individens utveckling och barns naturliga vilja att lära sig ger ett välkommet perspektiv på den rådande synen på barn inom kyrka och teologi. Att se på barn som människor skapade till Guds avbild, med samma behov av att kunna hantera livets existentiella frågor som vuxna, kan innebära en radikal förändring i kristna kyrkornas förhållningssätt till barn, vare sig man inreder ett Godly Play-rum eller inte.

6 Källförteckning

Berryman, Jerome W. (2009) *Children and the Theologians, Clearing the Way for Grace*, New York: Morehouse Publishing

Berryman, Jerome W. (2007) *the complete guide to Godly Play, volume 1*, Denver: *Living the Good News*, a division of Church Publishing Incorporated

Berryman, Jerome W. (1995) *Teaching Godly Play, The Sunday Morning Handbook*, Nashville: Abingdon Press

Berryman, Jerome W. (1991) *Godly Play, An Imaginative Approach to Religious Education*, Minneapolis: Augsburg

Bibel 2000, (2000) Örebro: Libris förlag

Borgehammar, Stephan (red.) (2010). *Barnkonventionen 20 år*. Skellefteå: Artos & Norma

Bunge, Marcia J., Fretheim, Terence E. & Gaventa, Beverly Roberts (red.) (2008). *The child in the Bible*. Grand Rapids, Mich.: Eerdmans

Bunge, Marcia J. (red.) (2001). *The child in Christian thought*. Grand Rapids, Mich.: Eerdmans

Cavalletti, Sofia (1994) *Das religiöse Potential des Kindes, Religiöse Erziehung im Rahmen des Montessori-Pädagogik*, Wien: Herder

The Child Theology Movement, <http://www.childtheology.org/>

Collier, John (red.) (2009) *Toddling to the Kingdom*, London: The Child Theology Movement

Gunner, Göran, Klasson Sundin, Maria, Nordquist, Kjell-Åke, Rubenson, Birgitta, "Barnets rätt och omskärelse av pojkar" s. 303-306 i *Svensk Kyrkotidning* 16/2012

Hammarberg, Thomas (2000), *Mänskliga rättigheter: konventionen om barnets rättigheter*, Ny, rev. uppl., Utrikesdep., Regeringskansliet, Stockholm

Hay, David with Nye, Rebecca (2006) *The Spirit of the Child, Revised Edition*, London: Jessica Kingsley Publishers

Jonstoj, Jenny (2011). *Barn och ungas politiska villkor*. Stockholm: Sveriges elevråd (SVEA)

Key, Ellen (2011), *Barnets århundrade*, Bildningsförlaget

Korczak, Janusz (2009) *The Child's Right to Respect*, Strasbourg, Council of Europe Publishing

Korczak, Janusz (1996) *Hur man älskar ett barn*, Stockholm: HLS Förlag

Mercer, Joyce Ann (2005) *Welcoming Children, A Practical theology of Childhood*, St Louis: Chalice Press

Montessori, Maria (1998) *Att bli en människa & Utbildning för en ny värld*, Jönköping: SEMINARIUM Utbildning & Förlag AB

Montessori, Maria (1964) *The Montessori Method*, New York: Schocken Books

Nationalencyklopedin: "Norm", "Maria Montessori", tillgängligt:
<http://www.ne.se.ludwig.lub.lu.se/?login=yes>

Nilsson, Elise (2012), "Den heliga leken - Om lekkyrkan som en väg till gudstjänstfirande för barn i Svenska kyrkan idag", Kandidatuppsats, Centrum för teologi och Religionsvetenskap, Lunds Universitet

Nodelman, Perry (2008) *The Hidden Adult – Defining Children's Literature*, Baltimore, The Johns Hopkins University Press

Nodelman, Perry & Reimer, Mavis (2003) *The Pleasures of Children's Literature*, Boston: Allyn & Bacon

Nye, Rebecca (2011) *Children's Spirituality, what it is and why it matters*, London: Church House Publishing

The E.M. Standing Center for Montessori Studies School of Education Seattle University,
<http://fac-staff.seattleu.edu/JCM/web/standing.html>

Unicef, <http://unicef.se/barnkonventionen/fragor-och-svar>

Åkerlund, Carl (red.) (2011). *Bryt!: ett metodmaterial om normer i allmänhet och heteronormen i synnerhet*. 3., [omarb.] uppl. Stockholm: Forum för levande historia
Tillgänglig på Internet: http://www.rfslungdom.se/sites/default/files/bryt_upplaga3.pdf